

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

Мельничук І.М., Стасюк І.Л.

Тернопільський державний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

Досліджено теоретичні питання формування деонтологічної компетентності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи. Однією з особливостей формування деонтологічної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи є врахування історичного досвіду розвитку медсестринства, етики сестринської справи та деонтологічного світогляду медичних сестер. Проведено порівняльний аналіз розвитку медсестринської освіти в Україні та закордоном. Відзначено сучасні напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх медичних сестер. Підкреслено важливість спрямованості освітнього процесу на формування особистості майбутнього фахівця сестринської справи.

Ключові слова: етика, деонтологія, професійна підготовка, майбутні бакалаври сестринської справи, деонтологічна компетентність.

Постановка проблеми. З метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи необхідно враховувати історичні надбання та сучасні наукові підходи до оптимізації вищої медичної освіти. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні майбутніх бакалаврів медсестринства передбачає врахування різних аспектів формування професійної компетентності студентів ще в період навчання в медичному коледжі. Важливим складником у професіограмі сучасного фахівця медсестринства визначено його готовність до професійної діяльності на засадах медсестринської етики та деонтології, що свідчить про необхідність формування деонтологічної компетентності у фахівців сестринської справи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблеми деонтології в медичній галузі заслуговують узагальнення та поглибленого вивчення [3; 4]. Засади документом у становленні особистості фахівця медсестринства визначено Етичний кодекс медичної сестри України [5]. Тому дослідники поглиблено аналізують не лише історію, а й етику сестринської справи [6]; визначають роль гуманітарних дисциплін у формуванні професійної етики медичної сестри [7]. Науковці поглиблено вивчають деонтологічні аспекти в роботі медичних сестер різного спрямування [2]. Зокрема, вирішення проблеми виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки, що передбачає, в тому числі, і формування деонтологічної компетентності, було предметом дисертаційного дослідження О. Андрійчук [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, з метою цілеспрямованого формування деонтологічної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи, необхідно визначити особливості такого процесу, що досі не було предметом наукових розвідок сучасних дослідників.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення та характеристика особливостей формування деонтологічної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи.

Виклад основного матеріалу. Визначення медсестринства як професійної діяльності бере початок з його розуміння як мистецтва догляду за хворими та усвідомлення необхідності спеціальної фахової підготовки. На різних етапах історичного розвитку людства робота медичних сестер трансформувалася залежно від потреб суспільства. Тому однією з особливостей формування деонтологічної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи є врахування історичного досвіду розвитку медсестринства, етики сестринської справи [7] і деонтологічного світогляду медичних сестер.

Вивчаючи проблеми і перспективи розвитку медсестринства у світі і в Україні, поєднуючи історичні аспекти і сучасні тенденції, науковці пов'язують виникнення науки догляду за хворими як основи сучасної сестринської справи з іменем Гіппократа [8, с. 17].

Наступні історичні етапи розвитку сестринської справи відзначаються певними віхами, що свідчать про пріоритетність і занепад медсестринської освіти. Так, у V-VI ст. монастирські черниці називали себе сестрами. Під час Хрестових походів розвився напрям військової медсестринської справи. Повністю присвячували себе справі опіки за хворими лицарські ордени (наприклад, «Орден Госпітальєрів»). Саме з таких закладів бере початок медсестринська освіта (Орден Святого Бенедикта, Госпітальне братство Святого Антонія), в яких навчання спрямовувалося на підготовку до опікування хворих.

У західних країнах XI-XV століття офіційна медсестринська допомога в основному зводилася до двох варіантів: допомоги вдома, що надавалася пацієнтам, які мали змогу дозволити собі платити доглядальницям, котрі перебували біля них невідлучно, та допомоги, яка надавалася у лікарнях, монастирях і притулках черницями та служницями без обітничі [8, с. 18]. Однак, упродовж XVI ст. догляд і медсестринська освіта втратили свій соціальний статус. Наприклад, в Англії, доглядом займалися слуги, які не мали спеціальної освіти, часто відзначалися недбалістю та непрофесійністю, практикуючи чаклунство.

Хоча протестантські реформатори в більшості країн Європи (Італії, Польщі, Іспанії, Португалії, Австро-Угорщині та ін.) поряд з монастирями й лікарнями знищували сестринські школи, натомисть у Франції була збережена освіта медичних сестер як основа ефективного догляду за хворими та пораненими, що базувалася на наданні медсестрам більш високого соціального статусу. Так, у цій країні була створена Община сестер милосердя, випускники якої були належно підготовленими, впроваджували нововведення догляду в притулках, лікарнях, служили під час війни. Науковці зауважують, що саме Франція на той час зробила все можливе для збереження та розвитку медсестринської освіти. І лише через 200–300 років потому в інших країнах почали надавати належну увагу догляду за хворими й медсестринській освіті, оскільки офіційної системи навчання медичних сестер у більшості країн не існувало.

Порівняльний аналіз змісту підготовки майбутніх медичних сестер на різних історичних етапах дає змогу майбутнім бакалаврам сестринської справи не лише розширити власний професійний світогляд, а й визначити основні принципи етично-деонтологічної поведінки фахівців цього профілю, яких почали називати сестрами милосердя.

Першим виданням з науковою оцінкою ролі сестер милосердя були «Записки про сестринську справу» (1859 р.), де Ф. Найтінгейл першою виокремила два поняття: догляд за хворими та догляд за здоровими. Саме Ф. Найтінгейл поклала початок систематичній підготовці медичних сестер в Англії, відкривши в 1860 р. у Лондоні школу медичних сестер [10, с. 11]. Її методика підготовки створила перший взірєць медичної сестри, постать якої повинна характеризуватися наявністю спеціальних сестринських знань, умінь і навичок, технічною підготовкою, відповідним характером з наявністю таких якостей, як спостережливість, терпимість, невтомність, любов до порядку, пунктуальність та ін. Ф. Найтінгейл вважала сестринську справу необхідною та відповідальною спеціальністю, що потребує душевного та фізичного загартування, а також уміння тверезо мислити в складних ситуаціях [10, с. 12].

Під професійними цінностями розумілися повага до особистості пацієнта, його честі, гідності й волі; велике значення надавалося проявам уваги, співчуття й турботи, а також збереженню конфіденційності та дотриманню професійних обов'язків, що характеризує основи деонтологічної компетентності сучасного фахівця медсестринства.

Висунуту Ф. Найтінгейл концепцію сестринської справи позитивно сприйняли в США, де спочатку підготовка сестер милосердя здійснювалася шляхом наставництва, а з 1873 року були створені перші медсестринські школи за англійською моделлю. Незважаючи на те, що професійна підготовка медичних сестер у США розпочалася пізніше від європейських країн, в американських навчальних закладах активно запроваджувалися нові форми навчання для покращення якості діяльності майбутніх фахівців сестринської справи. Студенти, засвоюючи спе-

ціальний річний курс академічної підготовки медичних сестер-адміністраторів, вивчали поряд з медичними дисциплінами (фізіологія, гігієна, санитарія, бактеріологія та ін.) ще й етику, що в сучасних коледжах визначено в дисциплінах професійного спрямування («Медсестринська етика та деонтологія»).

Для розвитку в Україні сестринської справи великого значення надала Кримська війна (1853–1856 рр.). Особлива заслуга в цьому належить видатному хірургу М. Пирогову, котрий склав «Правила для сестер», яких поділив на три категорії: сестер-господиць, сестер-апекарок та перев'язувальних сестер. Згодом (з 1897 року) дворічна підготовка цих фахівців стала одним із основних завдань Товариства Червоного Хреста [10, с. 19–20]. Таким чином, на відміну від країн Заходу, де сестринська справа до початку ХХ ст. була піднята на державний рівень, у дореволюційній Україні основними і єдиними типами навчальних закладів з підготовки сестринського персоналу стали школи і курси сестер милосердя при товариствах Червоного Хреста та лікарнях.

Перегляд методики підготовки медичних сестер відбувся після ратифікації Конвенції Міжнародної Організації Праці «Про сестринський персонал» (1979 р.), після чого вперше запроваджено атестацію середніх медичних працівників з присвоєнням кваліфікаційних категорій. Відповідно до нових вимог у 1989 р. відбувся перегляд і самого змісту спеціальності «Медична сестра», внаслідок чого вона отримала нове найменування – «Сестринська справа», що більш суттєво відтворює зміст фаху і відповідає міжнародній номенклатурі [10, с. 29–30].

Важливою особливістю підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи (БСС) до професійної діяльності є спрямованість освітнього процесу на формування особистості майбутнього фахівця. Так, В. Литвиненко та І. Подтиккан розробили схему взаємозв'язку напрямів формування особистості БСС у медичному коледжі. Науковці зазначають, що, забезпечуючи триєдиний процес формування здійної творчої особистості медичної сестри, необхідно враховувати відповідність психологічному та соціально-професійному портрету молодшого спеціаліста, що охоплює: ділову спрямованість (ставлення до роботи, стиль поведінки, діловитість, оперативність); ставлення до людей (вихованість, почуття емпатії, доброзичливість, терпимість та повагу, витриманість і тактовність); загальну культуру (рівень гуманітарних знань, творчі вміння, культуру спілкування, поведінки і стосунків). Засадничим у цьому напрямі є наукове обґрунтування деонтології майбутніх фахівців медицини [3; 4], вивчення основ медичної етики [5; 6]. Науковці зазначають, що професіоналізм медичної сестри, образ якої завжди пов'язаний з такими поняттями, як милосердя, терпіння, доброта, співчуття, базується на особистісних якостях фахівця. Тому в підготовці майбутніх фахівців сестринської справи необхідно враховувати соціальний аспект професійної діяльності медичної сестри в практичній медицині [9, с. 361] та опанування студентами основ медсестринської етики й деонтології.

Так, у наукових дослідженнях з метою формування професійних цінностей майбутніх ме-

дичних сестер у процесі фахової підготовки визначено систему цих феноменів, що охоплює базові етично-деонтологічні, соціально-регламентувальні, колегіально-регулювальні, особистісно-рефлексивні цінності, які мають бути засадничими в підготовці бакалаврів сестринської справи до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Таким чином, значущим у професійній підготовці сучасних бакалаврів сестринської справи є формування у студентів ціннісної сфери особистості майбутньої медичної сестри, що базується на опануванні студентами дисципліни «Медсестринська етика та деонтологія».

Важливим аспектом професійної діяльності медичної сестри є вияв гуманізму. Тому вагомим внеском у дослідження проблеми виховання гуманності студентів медичного коледжу, розвитку їх позитивних загальнолюдських якостей має дисертаційне дослідження О. Андрійчук. Автор реалізує вирішення проблеми професійної підготовки студентів медичного коледжу шляхом якісного формування у них гуманістичного світогляду. Громадянське становлення особистості, яке здійснюється в процесі навчально-пізнавальної діяльності, спрямоване на сприяння самовихованню й урахуванню особливостей інтелектуального розвитку студентів. Автором розкрито умови оптимізації процесу виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки (формування гуманістичних знань, свідоме виконання правил поведінки, гуманного ставлення до оточуючих тощо) [1].

Необхідним чинником професійного становлення компетентного бакалавра сестринської справи є засвоєння майбутнім фахівцем не лише змісту клінічних дисциплін, а також соціоніки, етики, деонтології, педагогіки, філософії, психології управління персоналом та ін. що сприятиме формуванню деонтологічної компетентності як системи професійно-етичних переконань та ціннісних орієнтацій.

Важливою особливістю підготовки БСС до професійної діяльності є врахування того факту, що безперервний процес їхнього становлення як фахівця – це реалізація набутих знань, умінь і навичок у процесі діяльності на робочому місці, або вдосконалення практики управління сестринським процесом у змодельованих фахових ситуаціях.

Тому в підготовці студентів особлива увага приділяється формуванню вмій розв'язувати ситуаційні завдання в роботі з хворими; запроваджуються в навчальний процес педагогічні технології, які спрямовані на вдосконалення професійних знань, навичок і вмій із визначенням тактики поведінки медперсоналу в конкретній виробничій ситуації, що потребує сумлінного вивчення дисципліни «Медсестринська етика і деонтологія».

Отже, окреслені особливості підготовки БСС визначаються тим, що в процесі навчання майбутніх медичних сестер необхідно:

- *враховувати історичний досвід* розвитку медсестринства у світі й в Україні для визначення й обґрунтування сутності деонтологічної компетентності сучасних бакалаврів сестринської справи;

- *мотивувати студентів* до формування професійних цінностей і деонтологічного світогляду;

- *реалізовувати сучасні підходи* до підготовки бакалаврів сестринської справи, що потребує врахування прогресивного досвіду навчання медсестер у різних країнах і вітчизняних закладах освіти;

- у підготовці студентів акцентувати увагу на важливості *формування особистості* майбутнього фахівця сестринської справи на основі вивчення медсестринської етики і деонтології;

- *враховувати різні аспекти й компоненти професійної компетентності* майбутніх медичних сестер-бакалаврів (в тому числі й деонтологічної компетентності) для цілеспрямованої реалізації компетентнісного підходу в навчанні студентів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, особливої уваги заслуговують дослідження, які дадуть змогу конкретизувати сутність і специфіку реалізації компетентнісного підходу в підготовці бакалаврів сестринської справи у вищих медичних навчальних закладах, визначити й реалізувати педагогічні умови формування деонтологічної компетентності БСС з першого курсу навчання у коледжі, визначити критерії, компоненти, показники та рівні сформованості цього феномену. Подальші наукові розвідки слід проводити у напрямі розробки та апробації оптимальної методики формування деонтологічної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи.

Список літератури:

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Я. Андрійчук. – Київ, 2003. – 21 с.
2. Гуляев М. П. Деонтологічні аспекти медсестринства в педіатрії / М. П. Гуляев, А. В. Христофорова, В. П. Гладких // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.) / відп. ред. В. Й. Шатило. – Житомир : Полісся, 2011. – С. 83–86.
3. Деонтология в медицине : в 2 т. / под общ. ред. Б. В. Петровского. – М. : Медицина, 1988. – Т. 1. – 350 с.
4. Деонтология в медицине : в 2 т. / под общ. ред. Б. В. Петровского. – М. : Медицина, 1988. – Т. 2. – 414 с.
5. Етичний кодекс медичної сестри України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://medsprava.com.ua/korishna_informatsija/etichnij_kodeks_medichnoyi_sestri_ukrayini/
6. Иванюшкин А. Я. История и этика сестринского дела / А. Я. Иванюшкин, А. К. Хетагурова. – М. : ГОУ ВУНМЦ МЗ РФ, 2003. – 166 с.
7. Кравченко О. П. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні професійної етики медичної сестри / О. П. Кравченко // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.) / відп. ред. В. Й. Шатило. – Житомир : Полісся, 2011. – С. 146–147.
8. Проблеми і перспективи розвитку медсестринства у світі і в Україні (історичний аспект і сучасність) / В. Й. Шатило, О. В. Горай, С. В. Гордійчук та ін. // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи :

- матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.) / відп. ред. В. Й. Шатило. – Житомир : Полісся, 2011. – С. 16–26.
9. Томчук Т. В. Соціальний аспект професійної діяльності медичної сестри в практичній медицині / Т. В. Томчук, А. І. Хмелькова // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.) / відп. ред. В. Й. Шатило. – Житомир : Полісся, 2011. – С. 361–363.
10. Шегедин М. Б. Медсестринство в Україні : навч. посіб. / М. Б. Шегедин. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. – 280 с.

Мельничук И.Н., Стасюк И.Л.

Тернопольский государственный медицинский университет
имени И.Я. Горбачевского МЗ Украины

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕОНТОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы формирования деонтологической компетентности в профессиональной подготовке будущих бакалавров сестринского дела. Одной из особенностей формирования деонтологической компетентности будущих бакалавров сестринского дела является учет исторического опыта развития медсестринства, этики сестринского дела и деонтологического мировоззрения медицинских сестер. Проведен сравнительный анализ развития медсестринского образования в Украине и за рубежом. Отмечены современные направления совершенствования профессиональной подготовки будущих медицинских сестер. Подчеркнута важность направленности образовательного процесса на формирование личности будущего специалиста сестринского дела.

Ключевые слова: этика, деонтология, профессиональная подготовка, будущие бакалавры сестринского дела, деонтологическая компетентность.

Melnychuk I.M., Stasiuk I.L.

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

FEATURES OF DEONTOLOGICAL COMPETENCE WITHIN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE NURSING BACHELORS FORMATION

Summary

The theoretical aspects of deontological competence within professional training of future nursing bachelors formation are studied. One of the peculiarities of the deontological competence of Nursing bachelors is taking into account historical experience of nursing, nursing ethics and deontological outlook of nurses. A comparative analysis of nursing education in Ukraine and abroad is made. Modern trends of improving training of future nurses are noted. The importance of educational process commitment to identity formation of future professional of nursing is stressed.

Keywords: ethics, deontology, vocational training, future bachelors of nursing, deontological competence.